

Aktywność seksualna transseksualistów typu kobieta-mężczyzna K/M

Sexual activity in female-to-male transsexuals

STANISŁAW DULKO^a, KAZIMIERZ IMIELIŃSKI^a, KRZYSZTOF KULA^b

^aZ Zakładu Seksuologii i Patologii Więzi Międzyludzkich CMKP w Warszawie

^bZ Pracowni Andrologii Klinicznej Instytutu Endokrynologii AM w Łodzi

STRESZCZENIE: Autorzy na podstawie badania 37 pacjentów i porównania z grupą kontrolną 100 małżeństw stwierdzają, że transseksualiści typu K/M prowadzą aktywne, wszechstronne życie erotyczne, a wzory ich aktywności seksualnej w zakresie siły potrzeby seksualnej są podobne do analogicznych w grupie kontrolnej.

SUMMARY: In the study a group of 37 transsexuals was compared to a control group of 100 marital couples. Obtained data indicate that F/M transsexuals have an active, comprehensive sex life and their sexual performance patterns, as regards their sexual needs intensity, are similar to these of the control group.

Słowa kluczowe: transseksualizm/ aktywność seksualna

Key-words: transsexualism/ sexual activity

Transseksualizm związany jest z zaburzeniem identyfikacji płciowej, co może wiązać się z wykształceniem odrębnych wzorów aktywności seksualnej.

W światowej literaturze przedmiotu dotychczas bardzo mało miejsca poświęcono aktywności seksualnej transseksualistów. Problem ten właściwie nie był dotychczas badany, a istniejące dane kliniczne dotyczą pojedynczych przypadków i wykazują znaczne rozbieżności. Z dotychczasowych ustaleń wynika, że przejawiają oni bardzo małą aktywność seksualną, a nawet, zdaniem niektórych autorów, aktywności tej w ogóle nie przejawiają.

Badacze rozpatrujący seksualne funkcjonowanie transseksualistów typu K/M podają sprzeczne informacje. Większość autorów jest zdania, że u transseksualistów typu K/M występuje obniżony, a nawet bardzo słaby instykt płciowy (Walinder 1967; Vogt 1968; Pauly 1969), ale w wielu przypadkach opisy-

wano stosunki seksualne wskazujące na wyraźne libido ukierunkowane homoseksualnie¹ (Sørensen i Hertoft, 1982). Potwierdzeniem istnienia aktywnego życia seksualnego stały się listy od osób ubiegających się o zmianę płci, które to listy zostały opracowane przez Hamburgera i wsp. (1953).

Według Stollera (1968, 1975) transseksualiści typu K/M chcą żyć cały czas jako mężczyźni, nie doznają podniecenia seksualnego przy noszeniu męskich lub damskich ubrań, podejmują wysiłki społeczne i prawne, aby uznano ich za mężczyzn. Starają się pozbyć swoich znieprawionych genitaliów i chcą mieć ciała jak mężczyźni. Wierzą, że chociaż są anatomicznie i fizjologicznie kobietami, to są także mężczyznami. Nie przejawiają skłonności do stosunków płciowych z homoseksualnymi kobietami, gdyż nie chcą być uważane za takie (i tym samym należeć do tej kategorii kobiet), nie chcą odbywać stosunków płciowych z homoseksualistkami,

¹ według posiadanych znamion ciała, a nie psychicznego poczucia płci.

które transseksualistów typu K/M uważają za kobiety.

Sorensen i Hertoft (1982) uważają, że zaburzona identyfikacja z płcią u transseksualistów typu K/M jest wyrównywana przez satysfakcję osiąganą dzięki działaniom i "karykaturalnie" męskim nastawieniom. W kontaktach z innymi ludźmi nie występuje naturalna agresywność i pożądanie. Transseksualiści typu K/M brakuje normalnej męskiej wrażliwości, w tym zdolności do bierności emocjonalnej (Sorensen i Hertoft podkreślają, że normalny mężczyzna może w wielu sytuacjach zachowywać się z emocjonalną uległością i receptywnością). W stosunkach płciowych transseksualista typu K/M szuka potwierdzenia swojej rzekomej siły fallicznej. Jeśli ta siła nie zostaje potwierdzona, odczuwa on lęk i niepewność. Dlatego trudno mu jest zachowywać się receptywnie pod względem emocjonalnym i seksualnym. Zdaniem autorów wszyscy transseksualiści typu K/M odczuwali popęd płciowy do kobiet i brali udział w stosunkach płciowych homoseksualnych. Odbywali stosunki płciowe z kobietami trzy-cztery razy w tygodniu lub częściej. Dwie trzecie z nich prowadziło aktywne życie seksualne. Odczuwali satysfakcję seksualną zarówno podczas stosunku płciowego, jak i podczas masturbacji (w przeciwieństwie do transseksualistów typu M/K: podkreślenie Sorensen i Hertoft). Masturbacja dotyczyła łechtaczki. Żaden z transseksualistów typu K/M nie odczuwał popędu płciowego do mężczyzn, chociaż niektórzy miewali sporadyczne stosunki płciowe heteroseksualne.

Zdaniem Sorensena i Hertofta (1982) cechami podstawowymi transseksualisty typu K/M są: słaba siła ego, wzór reakcji alloplastycznych, słaba kontrola popędów. Żaden z badanych transseksualistów opisywanego typu nie miał wyraźnie alloplastycznego temperamentu, który występował u transseksualistów typu M/K.

W badaniach Bem (Freund i wsp., 1982) transseksualiści uzyskali wyniki ekstremalne

w zakresie akceptacji męskich charakterystyk seksualnych.

Według Derogatisa i wsp. (1979) transseksualiści - to grupa najmniej liberalna pod względem postawy wobec seksualności. Satysfakcja oraz poziom ich oczekiwań co do życia płciowego są najniższe z badanych grup homo- i heteroseksualistów.

Niezwykle ważny - ze względów społecznych - wydaje się problem aktywności seksualnej transseksualistów w kontekście rodzaju więzi partnerskiej (Dulko i Imieliński, 1982). Między aktywnością seksualną, a kształtowaniem się więzi partnerskiej zachodzi - jak się wydaje - ścisła zależność. Niestety dotychczas brakuje badań w sygnalizowanym zakresie.

CEL PRACY

W niniejszej pracy podjęliśmy próbę sprawdzenia hipotezy, że transseksualiści typu K/M wykazują wzory aktywności seksualnej zgodne z psychicznym poczuciem płci, a nie z posiadanymi znamionami ciała.

CHARAKTERYSTYKA GRUPY OSÓB BADANYCH I GRUPY PORÓWNAWCZEJ

Badaniem objęto 37 transseksualistów z terenu całej Polski, w tym: 23 typu K/M, w wieku 18-46 lat (średnia wieku = $27,60 \pm 7,5$) i 14 typu M/K w wieku 18-42 lat (średnia wieku = $27,35 \pm 9,7$). Wśród badanej grupy przeważały osoby w stanie wolnym, ze strefy zurbanizowanej, środowiska inteligenckiego. Wykształcenie: transseksualiści typu K/M średnie, a typu M/K niepełne średnie. Część z nich pracowała zawodowo, pozostali uczyli się. W okresie przeprowadzanych badań wszyscy transseksualiści posiadali partnerów erotycznych.

Grupa porównawcza w zakresie aktywności seksualnej - to grupa porównawcza Ponińskiej (N=100 związków małżeńskich). Badani byli mieszkańcami miasta wojewódz-

kiego. Grupa kobiet (N=100) i mężczyzn (N=100) w wieku od 19 do 49 lat. Większość kobiet miała wykształcenie średnie, natomiast mężczyzn - wykształcenie niepełne średnie.

METODYKA BADAŃ

Wykonano standardowe badania kliniczno-seksuologiczne oraz wiele badań pomocniczych, a między innymi oznaczono poziom: testosteronu, estradiolu, prolaktyny, LH i FSH w surowicy krwi oraz wykonano testy z zastosowaniem LH-RH.

Pomiaru wzorów aktywności seksualnej dokonano przy zastosowaniu kwestionariusza do badania transseksualizmu opracowanego przez Dulko. Kwestionariusz zawiera 179 pytań. Pytania zostały rozmieszczone według naturalnej sekwencji zdarzeń biografii seksualnej. Pytania dotyczą faktów, a nie opinii o takich zdarzeniach. Poza kilkoma pytaniami otwartymi, pozostałe są skategoryzowane i posiadają numer zapisu. Obok danych demograficznych i szeregu innych informacji klinicznych z zakresu transseksualizmu uwzględnia on następujące wymiary aktywności seksualnej: elementy aktywności seksualnej w okresie dzieciństwa i dojrzewania, orientacja seksualna, seksualny obraz własnej osoby, oczekiwana i realizowana rola seksualna, postawa wobec seksualności, pierwsze elementy aktywności w okresie dojrzałości, stosunki płciowe, liczba partnerów erotycznych i związków partnerskich, aktualny typ układu partnerskiego i rodzaj więzi uczuciowej z partnerem, siła potrzeby seksualnej, częstotliwość realizacji potrzeby seksualnej, stopień uzyskiwanej satysfakcji podczas zachowań seksualnych, wzory aktywności seksualnej. W badaniach zastosowano cały kwestionariusz, a wyniki obliczono dla aktywności seksualnej.

Przebieg badań. Badania dotyczące niniejszego tematu zostały przeprowadzone w Zakładzie Seksuologii i Patologii Więzi Międzyludzkich CMKP w Warszawie. Wykonano je po uzyskaniu zgody pacjentów, którym

wyjaśniono cel przeprowadzonych badań, w atmosferze pełnej intymności i dyskrecji. Badania nie były anonimowe ponieważ spełniały one funkcję diagnostyczną i niekiedy terapeutyczną, poza tym służyły pogłębianiu kontaktu z badanymi. Badania odbywały się w trakcie dwóch kolejnych posiedzeń, o tej samej porze dnia w godzinach 8-12, w okresie od maja 1982 r. do stycznia 1983 r.

Analiza wyników. Dla przeprowadzenia analizy wyników badań posłużono się metodami statystyki opisowej (średnie, odchylenie standardowe) oraz statystyki matematycznej (testy służące weryfikacji hipotez). W przypadku zmiennych jakościowych do weryfikacji hipotez stosowano testy nieparametryczne: test χ^2 oceniający zależności cech bądź zgodności zachowań, test "u" dla porównania frakcji z próby z frakcją w populacji, bądź dla porównania frakcji w dwóch próbach, test dokładny Fishera. Otrzymane wyniki i ich interpretacje przedstawiają tabele 1 - 10.

WYNIKI

Wartościowanie aktywności seksualnej

Tabela 1. Aktywność seksualna jako wartość

Aktywność seksualna jako wartość	Typy transseksualistów K/M	M/K	Ogółem
bardzo ważna i ważna	18	12	30
niezbyt ważna i nieważna	5	2	7
Ogółem	23	14	37

Ocena statystyczna różnic między grupami: K/M a M/K $\chi^2=0,017$ $df=1$ $p > 0,05$
 K/M - transseksualiści typu kobieta-mężczyzna
 M/K - transseksualiści typu mężczyzna-kobieta

Interpretacja wyników. Pod względem wartościowania aktywności seksualnej badane grupy transseksualistów typu K/M i typu M/K nie wykazują istotnych różnic (wyniki charakteryzują się dużą jednorodnością). Większość badanych aktywność seksualną ocenia jako ważną i bardzo ważną.

Tabela 2. Wartościowanie aktywności seksualnej w porównaniu z dążeniem do "zmiany płci biologicznej"

Aktywność seksualna a dążenie do zmiany płci biologicznej	Typy transseksualistów		Ogółem
	K/M	M/K	
bardzo ważna i ważna	3	3	6
niezbyt ważna i nieważna	20	11	31
Ogółem	23	14	37

Ocena statystyczna różnic między grupami:

K/M a M/K $\chi^2=0,034$ df=1 p >0,05

K/M - transseksualiści typu kobieta-mężczyzna M/K - transseksualiści typu mężczyzna-kobieta

Interpretacja wyników. Pod względem wartościowania aktywności seksualnej odniesionej do dążenia do "zmiany płci biologicznej" badane grupy transseksualistów typu K/M i typu M/K nie wykazują między sobą istotnych różnic. Większość badanych aktywność seksualną w tym odniesieniu ocenia jako niezbyt ważną i nieważną.

Motywy aktywności seksualnej

Pod względem motywów aktywności seksualnej transseksualiści typu K/M i typu M/K kierują się "własną wewnętrzną potrzebą" seksualną.

Tabela 3. Porównanie badanej grupy transseksualistów z grupą porównawczą Ponikiewskiej pod względem częstotliwości odczuwania potrzeby seksualnej z uwzględnieniem specyfiki płci.

Częstotliwość potrzeby seksualnej ¹	Typy transseksualistów			Grupa porównawcza		
	K/M ²	M/K ²	Ogółem	K ³	M ³	Ogółem
często	19	11	30	69	91	160
rzadko i nigdy	4	3	7	31	9	40
Ogółem	23	14	37	100	100	100

¹często: kilka razy dziennie, codziennie, kilka razy w tygodniu;

rzadko i nigdy: kilka razy w miesiącu, roku, nigdy

²wg badań własnych (1983)

³wg badań Ponikiewskiej (1976)

K/M - transseksualiści typu kobieta-mężczyzna M/K - transseksualiści typu mężczyzna-kobieta

K - kobiety; M - mężczyźni

Ocena statystyczna różnic między grupami:

1. K/M a M/K $\chi^2=0,007$ df = 1 p >0,05

2. K a M $\chi^2=15,125$ df = 1 p > 0,001

3. K/M+M/K a K+M $\chi^2=0,018$ df = 1 p > 0,05

4. K/M a K $\chi^2=1,650$ df = 1 p >0,05

5. K/M a M $\chi^2=0,337$ df = 1 p > 0,05

6. M/K a M $\chi^2=0,853$ df = 1 p > 0,05

7. M/K a K $\chi^2=0,559$ df = 1 p > 0,05

K/M+M/K - transseksualiści typu kobieta-mężczyzna i typu mężczyzna -kobieta łącznie;

K+M - kobiety i mężczyźni łącznie

Interpretacja wyników. Częstotliwość odczuwania potrzeby seksualnej w obu grupach transseksualistów typu K/M i typu M/K jest podobna. Częstotliwość odczuwania potrzeby seksualnej w grupie porównawczej (K i M) Ponikiewskiej zależy w sposób istotny od płci.

Znacznie częściej odczuwają potrzebę seksualną w tej grupie mężczyźni. Porównanie ogółu transseksualistów (K/M + M/K) z całością grupy porównawczej (K + M) Ponikiewskiej pod względem częstotliwości odczuwania potrzeby seksualnej nie wykazuje istotnej różnicy.

Tabela 4. Porównanie badanej grupy transseksualistów z grupą porównawczą Ponikiewskiej pod względem częstotliwości realizacji potrzeby seksualnej z uwzględnieniem specyfiki płci

Częstotliwość realizacji potrzeby seksualnej ¹	Typy transseksualistów			Grupa porównawcza		
	K/M ²	M/K ²	Ogółem	K ³	M ³	Ogółem
często	11	8	19	69	82	151
rzadko i nigdy	12	6	18	31	18	49
Ogółem	23	14	37	100	100	100

¹często: kilka razy dziennie, codziennie, kilka razy w tygodniu;

rzadko i nigdy: kilka razy w miesiącu, roku, nigdy

²wg badań własnych (1983)

³wg badań Ponikiewskiej (1976)

K/M - transseksualiści typu kobieta-mężczyzna M/K - transseksualiści typu mężczyzna-kobieta

Ocena statystyczna różnic między grupami:

1. K/M a M/K	$\chi^2 = 0,297$	df = 1	p > 0,05
2. K a M	$\chi^2 = 4,568$	df = 1	p < 0,05
3. K/M+M/K a K+M	$\chi^2 = 8,870$	df = 1	p < 0,001
4. K/M a K	$\chi^2 = 3,770$	df = 1	p > 0,05 (bliskie istotności)
5. K/M a M	$\chi^2 = 11,880$	df = 1	p < 0,001
6. M/K a M	$\chi^2 = 3,030$	df = 1	p > 0,05 (bliskie istotności)
7. M/K a K	$\chi^2 = 0,370$	df = 1	p > 0,05

K/M+M/K - transseksualiści typu kobieta-mężczyzna i typu mężczyzna -kobieta łącznie;

K+M - kobiety i mężczyźni łącznie

Interpretacja wyników. Częstotliwość realizacji potrzeby seksualnej w obu grupach transseksualistów typu K/M i typu M/K jest podobna. Częstotliwość realizacji potrzeby seksualnej w grupie porównawczej (K i M) Ponikiewskiej zależy w sposób istotny od płci. Znacznie częściej realizują potrzebę seksualną w tej grupie mężczyźni. Porównanie ogółu transseksualistów (K/M + M/K) z całością grupy porównawczej (K + M) Ponikiewskiej pod względem częstotliwości realizacji potrzeby seksualnej wykazuje istotną różnicę. Znacznie częściej realizują potrzebę seksualną osoby z grupy porównawczej. Porównanie

grupy transseksualistów typu K/M z grupą porównawczą K Ponikiewskiej pod względem częstotliwości realizacji potrzeby seksualnej wykazuje różnicę zbliżoną do istotności. Znacznie częściej realizują potrzebę seksualną kobiety z grupy porównawczej. Porównanie grupy transseksualistów typu K/M z grupą porównawczą M Ponikiewskiej pod względem częstotliwości realizacji potrzeby seksualnej wykazuje istotną różnicę. Znacznie częściej realizują potrzebę seksualną mężczyźni z grupy porównawczej. Porównanie grupy transseksualistów typu M/K z grupą porównawczą M Ponikiewskiej pod względem realizacji po-

trzeby seksualnej wykazuje różnicę zbliżoną do istotności. Znacznie częściej realizują potrzebę seksualną mężczyźni z grupy porównawczej. Porównanie grupy transseksualistów

typu M/K z grupą porównawczą K Ponikiewskiej pod względem częstotliwości realizacji potrzeby seksualnej nie wykazuje istotnej różnicy.

Tabela 5. Porównanie badanej grupy transseksualistów z grupą porównawczą Ponikiewskiej pod względem częstotliwości uzyskiwanej satysfakcji seksualnej z partnerem z uwzględnieniem specyfiki płci

Częstotliwość uzyskiwanejsatysfakcji ¹	Typy transseksualistów			Grupa porównawcza		
	K/M ²	M/K ²	Ogółem	K ³	M ³	Ogółem
zawsze i często	15	6	21	82	100	182
rzadko i nigdy	8	8	16	18	-	18
Ogółem	23	14	37	100	100	100

¹zawsze i często: zawsze, 5-9 razy na 10 stosunków płciowych rzadko i nigdy: rzadziej niż 1 raz na 10 stosunków płciowych, nigdy

²wg badań własnych (1983)

³wg badań Ponikiewskiej (1976)

K/M - transseksualiści typu kobieta-mężczyzna M/K - transseksualiści typu mężczyzna-kobieta

K - kobiety; M - mężczyźni

Ocena statystyczna różnic między grupami:

1. K/M a M/K	$\chi^2 = 0,068$	df = 2	p > 0,05
2. K a M	$\chi^2 = 42,990$	df = 1	p < 0,001
3. K/M+M/K a K+M	$\chi^2 = 24,676$	df = 2	p < 0,001
4. K/M a K	$\chi^2 = 1,715$	df = 2	p > 0,05
5. K/M a M	$\chi^2 = 58,280$	df = 1	p < 0,001
6. M/K a M	$\chi^2 = 61,550$	df = 1	p < 0,001
7. M/K a K	$\chi^2 = 2,400$	df = 2	p > 0,05

K/M+M/K - transseksualiści typu kobieta-mężczyzna i typu mężczyzna- kobieta łącznie;

K+M - kobiety i mężczyźni łącznie

Interpretacja wyników. Częstotliwość przeżywania orgazmu w obu grupach transseksualistów typu K/M i typu M/K jest podobna. Częstotliwość przeżywania orgazmu w grupie porównawczej (K i M) Ponikiewskiej zależy w sposób istotny od płci. Zawsze przeżywają orgazm w tej grupie mężczyźni. Porównanie ogółu transseksualistów (K/M + M/K) z całością grupy porównawczej (K + M) Ponikiewskiej pod względem częstotliwości przeżywania orgazmu wykazuje istotną różnicę. Znacznie częściej przeżywają orgazm osoby z grupy porównawczej. Porównanie grupy

transseksualistów typu K/M z grupą porównawczą K Ponikiewskiej pod względem częstotliwości przeżywania orgazmu nie wykazuje istotnej różnicy. Porównanie grupy transseksualistów typu K.M z grupą porównawczą M Ponikiewskiej pod względem częstotliwości przeżywania orgazmu wykazuje istotną różnicę. Znacznie częściej przeżywają orgazm mężczyźni z grupy porównawczej. Porównanie grupy transseksualistów typu M/K z grupą porównawczą K Ponikiewskiej pod względem częstotliwości przeżywania orgazmu nie wykazuje istotnej różnicy.

Tabela 6. Porównanie badanej grupy transseksualistów z grupą porównawczą Ponikiewskiej pod względem odczuć towarzyszących w przypadku braku orgazmu z uwzględnieniem specyfiki płci

Odczucia towarzyszące	Typy transseksualistów			Grupa porównawcza		
	K/M ¹	M/K ¹	Ogółem	K ²	M ^{2,3}	Ogółem
przyjemność	12	2	14	58		
brak przyjemności	5	7	12	3		
Ogółem	17	9	26	61		

¹wg badań własnych (1983)²wg badań Ponikiewskiej (1976)³mężczyźni z grupy porównawczej orgazm przeżywają zawsze

K/M - transseksualiści typu kobieta-mężczyzna M/K - transseksualiści typu mężczyzna-kobieta

K - kobiety; M - mężczyźni

Ocena statystyczna różnic między grupami:

1. K/M a M/K	$\chi^2 = 3,615$	df = 1	p > 0,05 (bliskie istotności)
2. K/M a K	$\chi^2 = 6,589$	df = 1	p < 0,02
3. K/M a K	$\chi^2 = 27,937$	df = 1	p < 0,001

Interpretacja wyników. Pod względem odczuć seksualnych towarzyszących w przypadku braku orgazmu badane grupy transseksualistów typu K/M i typu M/K wykazują między sobą różnice bliskie różnicom istotnym statystycznie. Transseksualiści typu K/M częściej przeżywają uczucie przyjemności seksualnej mimo braku orgazmu niż transseksua-

liści typu M/K. Porównanie grupy transseksualistów typu K/M i typu M/K z grupą porównawczą K Ponikiewskiej pod względem odczuć seksualnych towarzyszących w przypadku braku orgazmu wykazuje istotne różnice. Odczucia przyjemności seksualnej w obu przypadkach częściej towarzyszą osobom z grupy porównawczej K Ponikiewskiej.

Tabela 7. Porównanie badanej grupy transseksualistów z grupą porównawczą Ponikiewskiej pod względem częstotliwości występowania snów erotycznych z uwzględnieniem specyfiki płci

Częstotliwość snów erotycznych ¹	Typy transseksualistów			Grupa porównawcza		
	K/M ²	M/K ²	Ogółem	K ³	M ³	Ogółem
występują	18	14	32	18	47	65
nie występują	5	-	5	82	53	135
Ogółem	23	14	37	100	100	100

¹występują: codziennie, kilka razy w tygodniu, miesiącu, roku²wg badań własnych (1983)³wg badań Ponikiewskiej (1976)

K/M - transseksualiści typu kobieta-mężczyzna M/K - transseksualiści typu mężczyzna-kobieta

K - kobiety; M - mężczyźni

Ocena statystyczna różnic między grupami:

1. K/M a M/K	$\chi^2 = 1,920$	df = 1	p > 0,05
2. K a M	$\chi^2 = 19,168$	df = 1	p < 0,001
3. K/M+M/K a K+M	$\chi^2 = 37,862$	df = 1	p < 0,001
4. K/M a K	$\chi^2 = 35,060$	df = 1	p < 0,001
5. K/M a M	$\chi^2 = 7,220$	df = 1	p < 0,01
6. M/K a M	$\chi^2 = 13,830$	df = 1	p < 0,01
7. M/K a K	$\chi^2 = 37,310$	df = 1	p < 0,001

K/M+M/K - transseksualiści typu kobieta-mężczyzna i typu mężczyzna-kobieta łącznie;
K+M - kobiety i mężczyźni łącznie

Interpretacja wyników. Częstotliwość występowania snów erotycznych w obu grupach transseksualistów typu K/M i typu M/K jest podobna. Częstotliwość występowania snów erotycznych w grupie porównawczej Ponikiewskiej zależy w sposób istotny od płci. Znacznie częściej miewają sny erotyczne w tej grupie mężczyźni. Porównanie ogółu transseksualistów (K/M + M/K) z całością grupy porównawczej (K+M) Ponikiewskiej pod względem częstotliwości występowania snów erotycznych wykazuje istotną różnicę. Znacznie częściej miewają sny erotyczne transseksualiści. Porównanie grup transseksualistów w rozbiciu na typ K/M i i typ M/K z grupami porównawczymi Ponikiewskiej w rozbiciu na kobiety i mężczyzn (K i M) pod względem częstotliwości występowania snów erotycznych wykazuje istotną różnicę. Znacznie częściej miewają sny erotyczne transseksualiści.

Tabela 8. *Częstotliwość uprawiania praktyk masturbacyjnych*

Praktyki masturbacyjne	Typy transseksualistów		
	K/M	M/K	Ogółem
uprawiają ¹	10	12	22
nie uprawiają	13	2	15
Ogółem	23	14	37

¹uprawiają: codziennie, kilka razy w tygodniu, miesiącu, roku

Ocena statystyczna różnic między grupami:

K/M a M/K	$\chi^2 = 6,484$	df = 1	p < 0,02
K/M - transseksualiści typu kobieta-mężczyzna			
M/K - transseksualiści typu mężczyzna-kobieta			

Interpretacja wyników. Pod względem częstotliwości uprawiania praktyk masturbacyjnych badane grupy transseksualistów typu K/M i typu M/K wykazują między sobą istotne różnice. Transseksualiści typu M/K częściej uprawiają praktyki masturbacyjne niż transseksualiści typu K/M.

Tabela 9. *Częstotliwość występowania wyobrażeń erotycznych*

Częstotliwość wyobrażeń erotycznych ¹	Typy transseksualistów		
	K/M	M/K	Ogółem
często	8	11	19
rzadko i nigdy	15	3	18
Ogółem	23	14	37

często: codziennie, kilka razy w tygodniu, miesiącu, rzadko i nigdy: kilka razy w roku, nigdy

Ocena statystyczna różnic między grupami:

K/M a M/K $\chi^2 = 6,6400$ df = 1 p < 0,01

K/M - transseksualiści typu kobieta-mężczyzna

M/K - transseksualiści typu mężczyzna-kobieta

Interpretacja wyników. Pod względem częstotliwości występowania wyobrażeń erotycznych badane grupy transseksualistów typu K/M i typu M/K wykazują między sobą istotne różnice. Transseksualiści typu M/K częściej mają tego rodzaju wyobrażenia niż transseksualiści typu K/M.

"Techniki" i "pozycje" seksualne.

Tabela 10. Rodzaje "technik", "pozycji" stosowanych podczas aktywności seksualnej

Rodzaj "technik" i "pozycji"	Typy transseksualistów		
	K/M	M/K	Ogółem
stosują ¹	18	6	24
nie stosują	5	8	13
Ogółem	23	14	37

¹stosują - leżąca: partner(-ka) powyżej, leżąca: badana(-y) powyżej; na boku, siedząca, stojąca, od tyłu, inne.

Ocena statystyczna różnic między grupami:

K/M a M/K $\chi^2=4,849$ $df = 1$ $p < 0,05$

K/M - transseksualiści typu kobieta-mężczyzna

M/K - transseksualiści typu mężczyzna-kobieta

Interpretacja wyników: Pod względem "technik", "pozycji" stosowanych podczas zachowań seksualnych badane grupy transseksualistów typu K/M i typu M/K wykazują między sobą istotne różnice. Transseksualiści typu K/M częściej stosują różne rodzaje "technik" ("pozycji") podczas zachowań seksualnych. Preferują oni "pozycję" "typowo męską" to jest pozycję leżącą - osoba badana powyżej. Natomiast transseksualiści typu M/K preferują pozycję "typowo żeńską", to jest pozycję leżącą - partner powyżej.

WNIOSKI

1. Uzyskane wyniki badań wskazują na fakt, iż transseksualiści typu K/M prowadzą aktywne oraz dosyć wszechstronne życie erotyczne. I tak - przejawy aktywności seksualnej, jak: marzenia, fantazje na jawie, wytwórcze i odwórcze, sny o treści erotycznej, orgazmy nocne, rodzaj stosowanych "technik" i "pozycji", różnorodność zachowań sek-

sualnych, występują częściej w badanej grupie transseksualistów typu K/M niż w grupie typu M/K. W zakresie częstotliwości występowania snów o treści erotycznej badana grupa transseksualistów typu K/M odniesiona do grupy porównawczej ma je znacznie częściej. Natomiast w zakresie częstotliwości realizacji potrzeby seksualnej badana grupa transseksualistów typu K/M odniesiona do grupy porównawczej wykazuje mniejszą częstotliwość jej realizacji.

2. Wzory aktywności seksualnej badanych transseksualistów w zakresie siły potrzeby seksualnej nie wykazują zróżnicowania ze względu na poczucie psychiczne płci jak i somatyczną budowę ciała. Są podobne do analogicznych danych w grupie porównawczej.

PIŚMIENNICTWO

1. Derogatis L.R., Meyer J.K.: Psychological profile of the sexual dysfunctions. Arch.Sex.Behav. 1979,3.
2. Dulko S., Imieliński K.: Niektóre aspekty partnerstwa w transseksualizmie. Pamiętnik I Konferencji Seksuologów, Warszawa 1982.
3. Freund K, Steiner B.W, Chan S.: Two types of cross-gender identity. Arch.Sex.Behav.1982,1.
4. Hamburger C., Sturup C.K., Dahl-Iversen E.: Transvestism: Hormonal, psychiatric and surgical treatment. J.Amer.Med.Assoc.1953,152,391-396.
5. Pauly I.B.: Adult manifestations of female transsexualism. W: Transsexualism and sex reassignment, pod red. Greena i J. Money-a. Baltimore 1969.
6. Sorensen T., Hertoft P.: Male and female transsexualism. The Danish Experience with 37 patients. Arch. Sex. Behav.1982, 2.
7. Stoller R.J.: Sex and gender: On the development of masculinity and femininity. New York 1968.
8. Stoller R.J.: Transvestism in women. Arch. Sex. Behav., 1975,2,99-116.
9. Vogt J.H.: Five cases of transsexualism in females. Acta Psychiat. Scand.1968,44.
10. Walinder J.: Transsexualism: A study of forty - three cases. Goteborg 1967.